

pohodi proti Dunaju. V 17. stol. so cerkvene stavbe in njih opreme veliko trpele vsled razširjenja protestantizma. Razen tega so mestoma močno škodovala naravne katastrofe. Nova, mirnejša in konstruktivnejša doba, katere do danes ni prekinil noben bolj dalekosežen dogodek, se začne šele koncem 17. in začetkom 18. stol., toda tudi v tej ne opazamo na prekmurskih umetnostnih spomenikih tistega razmaha in elementarne sile, ki se javlja v baročnih spomenikih ostale Slovenije. Celo grajske stavbe, ki so jih stavile zelo ugledne in vplivne madjarske plemiške rodbine, ne dosegajo niti od daleč sijaja štajerskih vrstnic in kot arhitektonska tvorba se odlikuje edino grad grofa Szapáryja v Murski Soboti.

Občutno decimirana po zgodovinskih in naravnih katastrofah pa je prekmurska spomeniška posest vendar prinesla Sloveniji lepo doto, ob kateri se z zanimanjem ustavi zgodovinar pa tudi estetsko razvajeno oko večkrat pride na svoj račun.

Zanimivi so v prvi vrsti spomeniki cerkvenega stavbarstva in gotskega slikarstva, dočim so spomeniki starega kiparstva skrajno redki in poznam le eno važno skupino iz poznogotske dobe v sedeči Madoni z detetom v velikem oltarju in 4 reliefih v zakristiji (Oznanjenje, Obisk pri teti Elizabeti, Rojstvo, Sv. Trije kralji — deli krilnega oltarja) cerkve v G. Lendavi.

Najvažnejši ostanek romanske arhitekture v Prekmurju predstavljata sedanji prezbiterij stare cerkve v Turnišču in rotunda na Selu. Obe sta izraz lokalne, krajevnim razmeram prilagojene stavbne šole. Važno je namreč, da je stavbni material obeh opeka, domače gradivo v deželah, kjer ni kamna, tako da postanka te šole ni mogoče iskati zapadno, ampak edino vzhodno od Prekmurja proti ogrski ravnini.

Romanska cerkev v Turnišču (sedanji prezbiterij stare cerkve) ima 10×5 m veliko pravokotno, prvotno z ravnim stropom pokrito ladjo in na vzhodni strani polkrožno, s polkupolo pokrito apsidno. Na zunanjsčini je stena nad podzidkom z valjasto profiliranim vencem iz opeke, okrašena s peterimi, na vrhu šilastimi, v eni stopnjičasti zarezi profiliranimi vglobinami v obliki masivne slepe arkade. Na jugovzhodni strani je ohranjeno eno prvotnih majhnih ozkih šilastih oken. Ta prvotna cerkev je bila v 2. pol. 14. stol. izpremenjena v prezbiterij večje gotske stavbe s tem, da je bila prvotna ladja obokana s križnimi rebrastimi svodi, v apsidi pa so napravili bržkone na prvotni podlagi novo veliko okno ter polkrožno steno zunaj v zgornjem delu otesali v obliki treh stranic osmerokotnika.

Cerkve na Selu je rotunda na krožnem temelju (premer 6,55 m). Steno završuje znotraj geometrično profiliran zmeren venec iz opeke, nad njim pa se dviga kupola polkrožnega prereza. V pritličnem delu ima stena vzdaljša po 50 cm polkrožno završene, 1,10 m široke, 1,75 m visoke dupline, ki so sedaj po večini zazidane. Zunanjsčina ima kamenit podzidek, stene so okrašene s plitvimi pilastri brez kapitelov, nad njim je

TURNIŠČE, FRESKA S SCENO IZ KRONIKE KRALJA LADISLAVA (1489).

razmeroma bogat, iz opeke zložen venec, podprt s konzolami, in obstoječ iz zobčastega pasu med dvema gladkima pasovoma, na vrhu pa iz valjastega, zmerno napuščene zaključka.

Dočim cerkev v Turnišču kaže že na bližino gotike, se ta na Selu nikjer ne javlja, vendar pa mislim, da časovno ne bosta preveč oddaljeni druga od druge.

Najvažnejšo naslednjo skupino arhitektur predstavljajo gotske cerkve iz srede in druge polovice 14. stol., ki se vsled svojih skupnih potez ločijo od gotskih arhitekturnih skupin v ostali Sloveniji in je izvor njihovega sloga nedvomno iskati tudi nekje na teritoriji severno ali severovzhodno od Prekmurja. Tip predstavlja stavbo s pravokotno, z ravnim stropom prekrito ladjo, prezbiterij, obokan z rebri, s skulpiranimi sklepniki in konzolami je zaključen s 3 stranicami osmerokotnika. Zvonik stoji vedno pred glavnim vhodom na zapadu; v pritličju ima vežo, obokano s šilasto, v os cerkve usmerjeno banjo. Srednje okno v prezbiteriju je redoma večje od ostalih, dvodelno in okrašeno z bogatejšim krogovičjem. Zunanjsčino odlikujejo skupine opornikov na oglih fasade in zvonika in na vseh oglih in konstruktivno izrabljenih točkah prezbiterija. Ta tip predstavljajo cerkve v Tišini iz okr. 1350, v Turnišču (pred l. 1385), prvotna cerkev v Bogojini iz 2. pol. 14. stoletja, cerkev v Gornji Lendavi, cerkev v Martjancih (1392, zidal in slikal Janez Akvila iz Radgone) in bržkone še katera.

Zanimivi stavbi iz poznogotske dobe sta cerkev sv. Ane na Boreči (l. 1521) in cerkev v Petrovcih.

Kakor že omenjeno doba baroka v Prekmurju ni ustvarila pomembnih arhitektur in šele koncem 19. in zač. 20. stol. so nastala nova zanimiva dela. Tako je n. pr. grof Zichy dal prezidati v enotnem slogu cerkev v Beltincih ter ji dal posebno bogato zunanjsčino ter postavil na trgu ob nji kamenit benečanski »pozzo« in posnetek Panteleonovega stebra s trga sv. Marka v Benetkah. Cerkvi je prizidana grobna kapela rodbine Zichy. Nova župna cerkev v Turnišču je